

Сутність оборотних коштів та їх аналіз на підприємстві

Тетяна Іванівна Лепейко,
професор кафедри фінансів
Харківського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ),
доктор економічних наук

Євгенія Геннадіївна Ромаза,
магістр
Харківського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Анотація. Розглянуто питання управління оборотними коштами підприємства, сучасні підходи до визначення економічної сутності оборотного капіталу. Систематизовано погляди вчених на цю економічну категорію і запропоновано його визначення.

Ключові слова: оборотний капітал, ефективна робота, авансова вартість, активи, коефіцієнт оборотності, показник рентабельності, період обороту.

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку в умовах ринкових відносин в Україні необхідно приділяти увагу організації управління оборотним капіталом промислових підприємств. Фінансова діяльність підприємства тісно пов'язана з формуванням і використанням оборотного капіталу. Йому належить особливе місце у структурі капіталу підприємства і від якості управління ним залежить безперервність процесу виробництва та реалізації продукції, ліквідність підприємства, його платоспроможність і рентабельність. Тому управління оборотними коштами має актуальне значення для поліпшення фінансового стану підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління оборотним капіталом суб'єкта господарювання привертають усе більшу увагу представників вітчизняної фінансової науки, таких як: Ю. А. Арутюнов, І. О. Бланк, М. Д. Білик, А. М. Поддєрьогін, В. П. Савчук.

Однак результат аналізу останніх досліджень і публікацій свідчить, що існує безліч підходів до визначення категорії «оборотний капітал», але в сучасній економічній теорії немає його однозначного тлумачення.

Практика використання оборотних активів на підприємстві потребує якісного управління ними. Для цього потрібне достовірне відображення інформації про оборотні активи у фінансовій звітності.

Тому необхідно визначити економічну сутність різних видів активів, що дозволить диференціювати підходи до управління ними.

Метою статті є розглянути різні підходи сучасних науковців до визначення економічної сутності оборотного капіталу та дослідити управління оборотним капіталом, який дає змогу визначити оптимальні джерела фінансування оборотних коштів залежно від стратегічного напрямку розвитку підприємства і, як наслідок, – підвищити ефективність використання оборотних коштів підприємства.

Виклад основного матеріалу. Оборотні кошти можуть бути охарактеризовані з різних позицій, однак основними характеристиками є їхня ліквідність, обсяг і структура.

За джерелами утворення кошти поділяють на власні і позикові. Власні оборотні кошти – це кошти, що постійно перебувають у розпорядженні підприємства й формуються за рахунок власних ресурсів (передусім, за рахунок прибутку). У процесі руху власні оборотні кошти можуть замінюватися коштами, що є по суті частиною власних, тими, що авансуються на оплату праці, але тимчасово є вільними (у зв'язку з одноразовістю виплати із заробітної плати). Ці кошти називаються прирівняними до власних або стійкими пасивами. Позикові оборотні кошти можуть бути утворені за рахунок кредитів банку й інших джерел [2].

Ефективна робота підприємства – це досягнення максимальних результатів за мінімальних витрат. Мінімізація витрат досягається перш за все оптимізацією структури джерел формування оборотних коштів підприємства, тобто розумним сполученням власних і кредитних ресурсів [1].

Дослідимо різні підходи науковців в економічній літературі до визначення оборотного капіталу та інших понять, пов'язаних з ним.

На базі проаналізованого матеріалу можна виділити такі підходи до тлумачення сутності оборотного капіталу:

- 1) оборотний капітал як грошові кошти, авансовані для формування оборотних виробничих фондів і фондів обігу;
- 2) оборотний капітал як мобільні активи, які використовуються і реалізуються підприємством протягом року або операційного циклу;
- 3) оборотний капітал як авансована вартість.

Визначення терміна «оборотний капітал» і тотожних йому понять з погляду різних авторів наведено в *табл. 1*.

Таблиця 1
Узагальнення визначень «оборотний капітал»

Автор	Визначення
Примак Т. О.	Оборотні кошти – це сукупність грошових засобів підприємства, необхідних для формування та забезпечення кругообігу виробничих оборотних фондів та фондів обігу [10]
Зятковський І. В.	Обігові кошти – це грошові кошти, авансовані в обігові виробничі фонди і фонди обігу, які забезпечують безперервність процесу виробництва і проведення розрахунків [7]
Поддєрьогін А. М.	Оборотний капітал – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди й у фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку [9]
Гриньова В. М., Кюода В. О.	Оборотний капітал – це кошти, що обслуговують процес господарської діяльності, які беруть участь одночасно і в процесі виробництва, і в процесі реалізації продукції [6]
Азаренкова Г. М., Журавель Т. М., Михайленко Р. М.	Оборотні кошти – це грошові ресурси, які вкладено в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва та реалізації виготовленої продукції, які беруть участь у виробничому процесі один раз і повністю переносять свою вартість на собівартість продукції [1]
Бланк І. О.	Оборотні активи – сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточну виробничо-комерційну діяльність підприємства і повністю споживаються протягом одного операційного циклу [3]

У сучасних умовах, коли підприємства перебувають на повному самофінансуванні, фахове визначення потреби в оборотних коштах набуває особливого значення.

Процес розроблення економічно обґрунтованих величин оборотних коштів, потрібних для організації нормальної роботи підприємства, називається нормуванням оборотних коштів. Таким чином, нормування оборотних коштів полягає у визначенні сум оборотних коштів, необхідних для утворення постійних мінімальних і у той же час достатніх запасів матеріальних цінностей, незнижуваних залишків незавершеного виробництва й інших оборотних коштів. Нормування оборотних коштів сприяє виявленню внутрішніх резервів, скороченню тривалості виробничого циклу, швидкій реалізації готової продукції.

Завдання підприємств полягає в тому, щоб віднайти шляхи найбільш ефективного використання оборотних коштів. Ефективність використання оборотних коштів характеризується їхньою оборотністю або швидкістю обороту. Раціональне використання оборотних фондів і прискорення їхньої оборотності поліпшують фінансовий стан промислових підприємств.

У літературі [8] визначено, що ефективне використання оборотних коштів промислових підприємств характеризують три основні показники – коефіцієнт оборотності оборотних коштів, період обороту, рентабельність оборотних коштів.

Коефіцієнт оборотності визначається розподілом обсягу реалізації продукції в оптових цінах на середній залишок оборотних коштів на підприємстві. Він характеризує число обертів, що здійснюються оборотними коштами підприємства за певний період, або показує обсяг реалізованої продукції, що припадає на 1 грн оборотних коштів.

Період обороту оборотних коштів визначає ту кількість днів, на яку припадає одне обертання оборотних коштів.

Показник рентабельності оборотних коштів визначається відношенням балансового прибутку до середньорічної вартості оборотних коштів.

У літературі [5] визначено, що політика управління оборотним капіталом має забезпечити пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності й ефективністю роботи. Це зводиться до вирішення двох важливих завдань.

1. Забезпечення платоспроможності. Підприємство, що не має достатнього рівня оборотного капіталу, може зіштовхнутися з ризиком неплатоспроможності.

2. Забезпечення прийнятної обсягу, структури і рентабельності активів. Відомо, що різні рівні різних поточних активів по-різному впливають на прибуток. Наприклад, високий рівень виробничо-матеріальних запасів вимагає відповідно значних поточних витрат, у той час як різноманітні асортименти готової продукції надалі можуть сприяти підвищенню обсягів реалізації й збільшенню доходів. Кожне рішення, пов'язане з визначенням рівня коштів, дебіторської заборгованості і виробничих запасів, має бути розглянуте як з позиції рентабельності даного виду активів, так і з позиції оптимальної структури оборотних коштів.

Розрахунок приросту суми оборотних коштів. Виконується спрощеним методом і ґрунтується на тому, що фактичну наявність оборотних коштів потрібно скорегувати на зростання обсягів виробництва, а також на зміни в оборотності оборотних коштів. В ідеалі повинно мати місце зростання обсягів виробництва, а відповідно і виручки від реалізації продукції поряд із прискоренням оборотності оборотних коштів.

Наприклад: розрахунок суми приросту оборотних коштів та виявлення нестачі в оборотних коштах здійснюється так. Після проведення маркетингових досліджень на підприємстві ПАТ «ЗАЗ» був розрахований норматив щодо залишків готової продукції на 1 травня 2010 року. При порівнянні нормативу з фактичним залишком оборотних коштів можна визначити їх надлишок або нестачу. Розрахунок проведено в табл. 2.

З наведеного розрахунку видно, що на підприємстві існує нестача оборотних коштів, зокрема з готової продукції – на суму 85 482 тис. грн, що становить більше ніж 63% наявних коштів, спрямованих на фінансування готової продукції. Для нормальної і безперебійної роботи компанії цю нестачу коштів необхідно усунути. Для цього потрібно обрати оптимальні джерела фінансування оборотних коштів. Далі було проаналізовано шість варіантів поповнення оборотних коштів.

Таблиця 2

Розрахунок залишків по автомобілях ПАТ «ЗАЗ» на 1 травня 2010 року

Автомобілі	Залишок на 01.05.2010 р.		Норматив		Надлишок (+), нестача (-) у торгівельній мережі		
	штук	тис. грн	штук	тис. грн	штук	тис. грн	%
«Таврія»	1 278	13 828	1 690	18 630	-412	-4 802	-34,98
«Славута»	2 255	28 830	2 680	34 496	-425	-5 666	-19,72
«Сенс»	873	19 600	1 530	36 173	-657	-16 573	-84,99
«Ланос»	1 155	31 178	2 385	67 411	-1 230	-36 233	-116,59
«Нубіра»	380	13 553	540	21 241	-160	-7 688	-57,15
«Леганза»	112	947	0	0	112	947	100,00
«Опель»	228	8 338	324	14 517	-96	-6 179	-75,01
«Мерседес»	147	13 295	180	22 560	-33	-9 265	-70,22
«Дачія»	399	6 855	400	6 878	-1	-23	-0,34
Усього	6 827	136 424	9 729	221 906	-2 902	-85 482	-63,15

Після розрахунків було обрано один варіант. За такого фінансового стану такий підхід є найбільш оптимальним.

Він заснований на тому, що вся постійна потреба в оборотних коштах фінансується за рахунок

власних джерел і довгострокових позикових джерел (табл. 3). Це означає, що величина «робочого капіталу» підтримується в розмірі суми мінімально необхідного розміру коштів у запасах і середнього розміру коштів у розрахунках із дебіторами.

Таблиця 3

Баланс оборотних коштів при використанні підходу їх фінансування

Оборотні кошти	Сума	Джерела формування	Сума
Постійна частина ОК	94 607	Власний капітал	66 269
Запаси	91 826	Довгострокові зобов'язання	28 337
Дебіторська заборгованість	2 781	Короткострокові зобов'язання	2 144
Змінна частина ОК	2 139		
Грошові кошти і їх еквіваленти	2 082		
Витрати майбутніх періодів	4		
Усього приріст ОК	96 750	Всього джерела формування	96 750

За такого підходу може виникнути невеликий надлишок власних оборотних коштів, співвідношення між дебіторською і кредиторською заборгованістю є прийнятним (фінансовий цикл є суттєво коротшим від операційного – рис. 1).

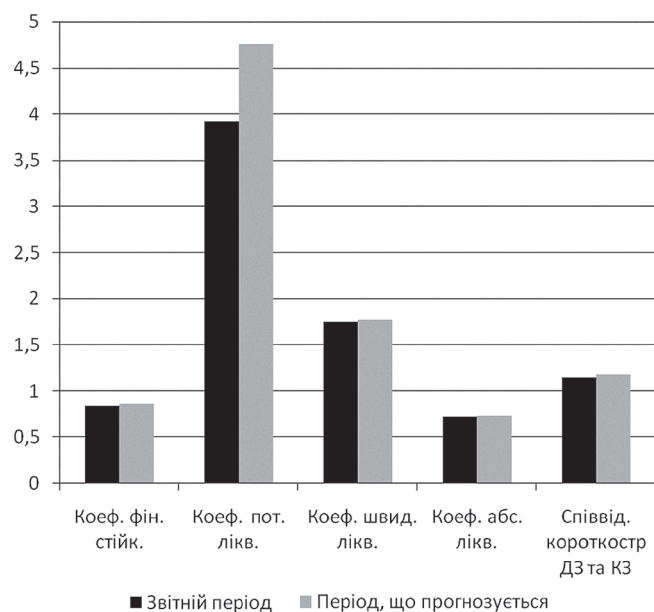

Рис. 1. Порівняння коефіцієнтів ПАТ «ЗАЗ»

Список використаних джерел

1. Азаренкова Г. М., Журавель Т. М., Михайленко Р. М. Фінанси підприємств: Навч. посіб. для самост. вивч. дисц. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання-Прес, 2006. – 287 с.

2. Аранчій В. І. Фінанси підприємств: Навч. посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 304 с.
3. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент: Навч. посібник. – К.: Ельга, 2008. – 724 с.
4. Бондаренко О. С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 4. – С. 120.
5. Войтенко Т., Ворона Н. Все про облік витрат на виробничому підприємстві: Підручник. – Х.: Фактор, 2005. – 266 с.
6. Гриньова В. М., Коюда В. О. Фінанси підприємств: Навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2004. – 424 с.
7. Зятковський І. В. Фінанси підприємств: Навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Кондор, 2003. – 364 с.
8. Ізмайлова Н. В. Управління оборотними активами підприємств: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – К., 2009. – 24 с.
9. Поддєрьогін А. М., Буряк Л. Д., Нам Г. Г. та ін. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. А. М. Поддєрьогін. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.
10. Примак Т. О. Економіка підприємства: Навч. посібник. – 4-тє вид., стер. – К.: Вікар, 2006. – 219 с.

Summary. The article discusses the issue of circulating capital. Different approaches of modern scientists are systematized on this economic category and the specified determination of working capital is offered.

Keywords: working capital, effective work, pre-value assets, turnover, profitability index, the period of turnover.